

Lublin 30.08.2021r.

Dr hab. Małgorzata Kuśpit
Wydział Pedagogiki i Psychologii
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
w Lublinie

RECENZJA

**Rozprawy doktorskiej Pani mgr Małgorzaty Kozłowskiej na temat:
*Środowiskowo-rodzinne uwarunkowania problemów logopedycznych u dzieci
z klas zerowych*
napisanej pod kierunkiem
Pani dr hab. Ewy M. Skorek, prof.UZ
oraz promotora pomocniczego Pani dr Katarzyny Kochan
Zielona Góra 2021, s. 391**

Recenzja została przygotowana na wniosek Pana Dyrektora Instytutu Pedagogiki dr hab. Mirosława Kowalskiego, prof. UZ w związku z decyzją Senatu Uniwersytetu Zielonogórskiego o powołaniu mojej osoby do oceny przedmiotowej rozprawy doktorskiej (pismo z dnia 5 lipca 2021 roku) zgodnie z wymaganiami stawianymi tego typu ocenom na podstawie Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki.

**

Pani mgr Małgorzata Kozłowska podjęła się analizy problemów logopedycznych dzieci w kontekście uwarunkowań środowiskowych i rodzinnych. Bez wątplenia jest to zagadnienie ważne i aktualne zarówno z perspektywy poznawczej, jak również społecznej oraz aplikacyjnej w szerokim kontekście edukacyjnym. Umiejętności komunikacyjne stwarzają bowiem

człowiekowi możliwość porozumiewania się z otoczeniem oraz wyrażania swoich myśli, uczuć czy potrzeb, co ma istotne znaczenie dla regulacji zachowania człowieka oraz jego uczestnictwa w życiu społecznym (Grabias, 1997). Mowa pełni istotne funkcje w rozwoju dziecka. Wraz z nabywaniem umiejętności komunikacyjnych wzrasta świadomość otaczającej rzeczywistości, co w znacznej mierze przyczynia się do porządkowania obrazu świata i odkrywania jego różnorodności oraz złożoności (Brzezińska, Appelt, Ziółkowska, 2016). Rozwój mowy przyczynia się również do charakteru zmian dziecka z otaczającym je środowiskiem społecznym. Dzięki temu może ono wyrażać swój stosunek do innych, a tym samym wpływać na zachowanie osób z najbliższego otoczenia. Mowa jest ważnym środkiem kontroli społecznej (Furrow, 1984). Prawidłowa komunikacja spełnia ważną funkcję adaptacyjną i służy nawiązywaniu relacji międzyludzkich (Brzezińska, Appelt, Ziółkowska, 2016). Wraz z rozwojem mowy następuje rozwój wielu procesów poznawczych. Z kolei zaburzenia mowy mogą wpływać na wiele obszarów funkcjonowania i przyczyniać się do problemów w sferze emocjonalno-społecznej oraz poznawczej (Skorek, 2014).

Autorka przedstawionej do oceny rozprawy postawiła sobie za cel odpowiedź na pytanie „czy w przypadku dziecka zdrowego, tj. urodzonego bez ograniczeń biologicznych, kontakt z językiem zapewniany w ramach codziennych interakcji w rodzinie, jest wystarczającym warunkiem do opanowania umiejętności posługiwania się mową, oraz które i w jakim stopniu cechy środowiska rodzinnego mogą ten rozwój zakłócić lub powodować powstanie zaburzeń” (s. 9). Doktorantka prowadziła badania na grupie dzieci z klas zerowych uzasadniając to aspektami rozwojowymi i ukończeniem w tym wieku rozwoju mowy oraz gotowością do podjęcia edukacji szkolnej. Pani mgr Małgorzata Kozłowska skoncentrowała się na środowiskowo-rodzinnym uwarunkowaniu problemów logopedycznych dzieci. Należy podkreślić, że wczesna diagnoza tego rodzaju problemów ma istotne znaczenie

dla późniejszej terapii oraz korekty ewentualnych trudności. Tym większą wartość poznawczą i aplikacyjną ma przedstawiona do oceny praca doktorska. Autorka w podjętej analizie uwzględniła zarówno środowisko szkolne, jak też szeroki kontekst rodzinnych uwarunkowań badanych problemów. Zaproponowała w ten sposób indywidualny i obszerny projekt badawczy. Analizy uzyskanych wyników badań oraz ich interpretacja przeprowadzone zostały w dojrzały i przemyślany sposób. Praca jest spójna, poprawna metodologicznie i przygotowana z dużą starannością. Podjęte w rozprawie problemy i dokonane z dużą wnikliwością analizy uzyskanego materiału badawczego mają szczególne znaczenie dla edukacji i wychowania dzieci oraz optymalizacji ich rozwoju.

**

Przedłożona do oceny rozprawa liczy 391 stron. Struktura pracy jest przejrzysta i typowa dla opracowań o charakterze teoretyczno-empirycznym. Część teoretyczna została zawarta w rozdziale pierwszym, w którym Autorka wyodrębniła trzy podrozdziały. Kolejny, drugi rozdział metodologiczny składa się z sześciu podrozdziałów. Natomiast w trzeci ma charakter empiryczny i zawiera pięć podrozdziałów. Praca zawiera również wstęp, zakończenie oraz wnioski, obszerną bibliografię, na którą składa się 426 pozycji zwartych, artykułów naukowych z zakresu pedagogiki, psychologii, socjologii, językoznawstwa i logopedii o zasięgu krajowym i międzynarodowym. Warto podkreślić, że literatura jest aktualna i została dobrana adekwatnie do podejmowanych w dysertacji problemów i analiz empirycznych, co sprawia, że poszczególne jej części tworzą spójną całość. Na końcu pracy znajduje się również wykaz tabel i rysunków oraz aneksy, w którym zawarto wzory kwestionariuszy wykorzystanych w autorskich badaniach.

Na uwagę zasługuje fakt, że całość pracy jest przemyślana, logicznie uporządkowana, a poszczególne jej części opracowane niezwykle starannie

z dużą dbałością o szczegóły. Temat rozprawy jest spójny z jej zawartością. Część teoretyczna jest bogata treściowo przy jednoczesnej umiejętności Autorki do syntezy, co świadczy o znajomości podejmowanej problematyki oraz literatury z tego zakresu. Kolejność poszczególnych rozdziałów jest właściwa, a ich zawartość spójna i klarowna. Autorka prezentuje podstawy teoretyczne, w których przedstawia zjawiska i wyjaśnia pojęcia, co tworzy doskonałą podstawę przyjętych w pracy założeń badawczych oraz analiz i interpretacji uzyskanych wyników. Wart podkreślenia jest fakt, że w każdej części pracy znajduje się wprowadzenie oraz podsumowanie, co znacznie porządkuje prezentowane treści oraz ułatwia ich odbiór. Poszczególne części pracy są ze sobą komplementarne, a przeprowadzone analizy i wnioski z badań cechują się wysokim poziomem dojrzałości, co świadczy do opanowaniu przez Panią mgr Małgorzatę Kozłowską umiejętności pisania prac o charakterze naukowym. Przyjęty przez Autorkę układ pracy jest zgodny ze standardami przyjętym dla rozpraw doktorskich z zakresu pedagogiki.

Część teoretyczna rozprawy została zawarta w rozdziale pierwszym zatytułowanym *Dzieci z zaburzeniami mowy u progu kariery szkolnej* (s.15-119). Doktorantka przedstawiła w tej części podstawy teoretyczne podjętych badań empirycznych. Podjęte w tej części rozważania teoretyczne przeprowadziła w sposób kompetentny opierając się na literaturze z zakresu pedagogiki, psychologii, socjologii oraz logopedii, co nadaje pracy wymiar interdyscyplinarny. W pierwszej kolejności mgr Małgorzata Kozłowska omówiła problematykę dojrzałości do nauki czytania i pisania w kontekście rozwojowym dziecka (s. 17-35). Scharakteryzowała etapy rozwoju mowy dzieci w wieku pięciu i sześciu lat. Zwróciła również uwagę na znaczenie mowy w dojrzałości do nauki czytania i pisania oraz funkcjonowanie systemu opieki logopedycznej w placówkach oświatowych. Doktorantka zwraca uwagę na to, że proces komunikowania się jest złożony i zależy od wielu czynników zewnętrznych i wewnętrznych. „Oznacza to, że im więcej i im bogatsze będą doświadczenia zdobywane przez

dziecko, tym lepiej będzie przebiegał jego rozwój we wszystkich sferach” (s. 20). Podejmuje również istotny z perspektywy psychopedagogicznej aspekt dojrzałości szkolnej podkreślając, że „Dojrzałość szkolna, to nie tylko zmiany zachodzące w dziecku, ale także dualistyczny związek jaki zachodzi między dzieckiem i środowiskiem” (s.21). Pani mgr Małgorzata Kozłowska wskazuje na istotną rolę środowiska dla prawidłowego rozwoju dziecka, tym rozwoju mowy. Podkreśla, że zaburzenia w rozwoju mowy mogą przyczyniać się do trudności dziecka w funkcjonowaniu intelektualnym oraz społecznym, co w konsekwencji sprawia, że nie jest ono gotowe do rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej (s. 27). W dalszej części podrozdziału pierwszego Doktorantka przybliżyła system opieki logopedycznej w placówkach oświatowych powołując się na Ustawę z dnia 14 grudnia 2016 roku. Prawo oświatowe (tekst jednolity Dz.U z 2020 r., poz.910, 1378 oraz z 2021 roku, poz.4). Odnosi się również do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 2017 roku w sprawie organizowania wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci (Dz. U. 2017, poz. 1635) w sytuacji wykrycia niepełnosprawności do podjęcia nauki w szkole oraz innych dokumentów dotyczących opieki nad dziećmi z trudnościami rozwojowymi. Wskazuje to na znajomość przez Doktorantkę nie tylko teoretycznych podstaw podejmowanej problematyki, ale również praktycznego ich wymiaru.

Kolejny, drugi podrozdział (s. 35-94) rozprawy został poświęcony analizie zaburzeń mowy u dzieci w kontekście środowiska. Doktorantka omówiła wybrane koncepcje rozwoju mowy mając świadomość istnienia szerokiego i interdyscyplinarnego ujęcia podejmowanej problematyki w literaturze przedmiotu, co jest uzasadnione i spójne z empiryczną częścią rozprawy. Scharakteryzowała koncepcje stadialnego rozwoju jednostki Jeana Piageta, społeczno-kulturową teorię Lwa Wygotskiego, koncepcję Stefana Szumana, Noama Chomskyego. W dalszej kolejności Doktorantka omówiła podejście behawiorystyczne, humanistyczne, teorie interakcjonizmu symbolicznego, funkcjonalizmu, strukturalizmu. W oddzielnej części tego podrozdziału

Doktorantka omówiła Ekologiczny model Urie Bronfenbrennera, który ujmuje rozwój człowieka w kontekście środowiska. Jak podkreśla Doktorantka umożliwia on ujęcie dynamiki zmian, które zachodzą w różnych systemach oraz określenie zależności pomiędzy środowiskiem proksymalnym, charakterystyką jednostki, kontekstem społecznym oraz zmianami następującymi z upływem czasu (s. 54).

W dalszej kolejności Doktorantka skoncentrowała się na charakterystyce zaburzeń mowy u dzieci. Pani mgr Małgorzata Kozłowska w sposób kompetentny, w szerokim kontekście zaprezentowała najczęstsze zaburzenia mowy u dzieci powołując się na fachową i aktualną literaturę z tego zakresu. Następnie przytoczyła statystyki występowania zaburzeń mowy koncentrując się na analizie tego zjawiska u dzieci w starszym wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. W ostatniej części podrozdziału drugiego rozprawy Doktorantka przedstawiła uwarunkowania zaburzeń mowy (biologiczne, środowiskowe w tym rodzinne).

Trzeci, ostatni podrozdział części teoretycznej pracy (s. 94-118) Doktorantka poświęciła charakterystyce środowiska rodzinnego w kontekście rozwoju dziecka. Przybliżyła rozumienie pojęcia rodziny z perspektywy różnych dyscyplin naukowych między innymi socjologii, pedagogiki, psychologii, filozofii, prawodawstwa, teologii, ekologii. W podejściu ekologicznym Autorka odwołuje się do wcześniej scharakteryzowanego modelu Urie Bronfenbrennera, co świadczy o konsekwencji przyjętej perspektywy teoretycznej pracy. Następnie charakteryzuje rodzinę jako grupę oraz instytucję społeczną przypisując jej znaczącą i podstawową rolę w rozwoju dziecka w tym przekazywaniu znaczących dla prawidłowej komunikacji wzorców językowych. Powołując się na aktualną literaturę wskazuje również na ewentualne nieprawidłowości w funkcjonowaniu rodziny, które mogą być przyczyną zaburzeń mowy (s. 103). Doktorantka omawia również systemowy model rodziny charakteryzując różne typy rodzin oraz określone style wychowania. W ostatniej części podrozdziału Doktorantka

przedstawiła funkcjonowanie polskiej rodziny w kontekście współczesnych przemian społecznych.

Część teoretyczna pracy zawiera podsumowanie, w którym Doktorantka zwraca uwagę na znaczenie środowiska rodzinnego dla rozwoju mowy dziecka: „Pomimo znaczących zmian, jakie zaobserwować można w modelu życia w ostatnich latach, rodzina pozostaje najważniejszym środowiskiem warunkującym rozwój dziecka i jego więzi społecznych” (s.120). Stwierdza jednocześnie, że „W ostatnich latach obserwuje się zwiększającą się liczbę dzieci z zaburzeniami mowy, które z powodu trudności komunikacyjnych mogą mieć utrudniony start i karierę szkolną” (s. 120). Uzasadnia również podjęte badania, które koncentrują się na środowiskowo-rodzinnym uwarunkowaniu zaburzeń mowy u dzieci z klas zerowych.

Oceniając teoretyczną część dysertacji, pragnę stwierdzić, że Doktorantka wykazała się umiejętnością właściwego doboru literatury przedmiotu oraz pogłębionej jej analizy, jak również wysokimi kompetencjami w zakresie syntezy i wnioskowania. Zaprezentowana analiza teoretyczna jest przejrzysta oraz zaprezentowana w sposób przemyślany i uporządkowany, co stanowi mocne podstawy do konceptualizacji badań oraz prowadzonych analiz empirycznych.

Założenia metodologiczne badań własnych Doktorantka zaprezentowała w rozdziale drugim rozprawy (s. 120-161). Określiła wyraźnie i jednoznacznie przedmiot i cel badań, sformułowała poprawnie problemy i hipotezy badawcze, opisała zmienne badawcze oraz ich wskaźniki. Pani mgr Małgorzata Kozłowska posłużyła się nomotetycznym, dążącym do uogólnień modelem badań, co dokładnie uzasadnia na 121 stronie pracy. Przedmiotem podejmowanych badań Doktorantka uczyniła „wybrane środowiskowo-rodzinne uwarunkowania problemów logopedycznych u dzieci z klas zerowych” (s. 123). Celem pracy było ustalenie: (1) zakresu występowania i poziomu nasilenia problemów logopedycznych u dzieci z klas zerowych uczęszczających do placówek oświatowych na terenie miasta Zielona Góra, (2) poziomu nasilenia (rodzajów lub

typów najczęściej występujących) wybranych aspektów środowiska rodzinnego tych dzieci, (3) związku między stwierdzonymi problemami logopedycznymi u dzieci i wybranymi aspektami ich środowiska rodzinnego (s. 123). Doktorantka przyjęła trzy kategorie celów: poznawczy, teoretyczny i praktyczny. Podjęte przez Autorkę pracy badania mają charakter teoretyczno-diagnostyczny. Doktorantka sformułowała dwa problemy główne o charakterze diagnostycznym:

1. Jaki jest zakres występowania i poziom nasilenia problemów logopedycznych u badanych dzieci z klas zerowych?
2. Jakie są wybrane aspekty środowiska rodzinnego badanych dzieci z klas zerowych (tj. poziom statusu socjoekonomicznego rodzin, poziom zdrowego stylu życia dzieci, rodzaje systemu rodzinnego, rodzaje stylu wychowania w rodzinach, typy środowiska rodzinnego)?

Kolejne dwa problemy badawcze mają charakter zależnościowy:

3. Jaki jest związek między zakresem występowania problemów logopedycznych u badanych dzieci z klas zerowych i wybranymi aspektami środowiska rodzinnego tych dzieci (tj. poziomem statusu socjoekonomicznego rodzin, poziomem zdrowego stylu życia dzieci, rodzajami systemu rodzinnego, rodzajami stylu wychowania w rodzinach, typami środowiska rodzinnego)?
4. Jaki jest związek między poziomem nasilenia problemów logopedycznych u badanych dzieci z klas zerowych i wybranymi aspektami środowiska rodzinnego tych dzieci (tj. poziomem statusu socjoekonomicznego rodzin, poziomem zdrowego stylu życia dzieci, rodzajami systemu rodzinnego, rodzajami stylu wychowania w rodzinach, typami środowiska rodzinnego)?

Do pytań o zależności pomiędzy badanymi zmiennymi postawione zostały adekwatne hipotezy badawcze. Ponadto Doktorantka sformułowała szczegółowe problemy i hipotezy, które przedstawiła w tabeli, co sprawia, że praca jest przejrzysta i czytelna. Mimo ich poprawności logicznej i merytorycznej zaprezentowanych hipotez badawczych wskazane było podanie odniesień do literatury przedmiotu na podstawie których przyjęto tego rodzaju założenia.

W dalszej części rozdziału metodologicznego Doktorantka prawidłowo określiła zmienne będące uszczegółowieniem badanych problemów badawczych i postawionych hipotez, dookreśliła ich kategorie i do nich odpowiednie wskaźniki. Przedstawiono w sposób czytelny model, według którego analizowane były zmienne i występujące między nimi zależności oraz sposób ich pomiaru. Za zmienną zależną globalną przyjęto zakres występowania i poziom nasilenia problemów logopedycznych u dzieci z klas zerowych. Natomiast zmienną niezależną globalną uczyniono wybrane aspekty środowiska rodzinnego badanych dzieci z klas zerowych. Dodatkowo wyodrębniono zmienne zależne i niezależne szczegółowe. Weryfikacji statystycznej poddawano hipotezy szczegółowe, a na ich podstawie dokonywano przyjęcia hipotezy głównej. Doktorantka przyjęła, że im więcej kryteriów jest istotnych, tym wyższy jest stopień potwierdzenia głównej hipotezy badawczej.

Doktorantka adekwatnie dobrała metody i techniki gromadzenia oraz analizy materiału empirycznego. Dostrzegam jednak niejednoznaczność klasyfikacyjną ponieważ w naukach pedagogicznych obserwacja jest metodą, a nie jak wskazuje Doktorantka techniką (s.149). Natomiast może ona być prowadzona techniką obserwacji standaryzowanej lub niestandaryzowanej (Łobocki, 2011).

W badaniach wykorzystano trzy narzędzia: *Kwestionariusz do badania logopedycznego dziecka z klasy zerowej* w opracowaniu własnym posłużył do określenia zakresu i poziomu nasilenia problemów logopedycznych u dzieci z klas zerowych, *Kwestionariusz do badania sytuacji bytowo-zdrowotnej rodziny i dziecka z klasy zerowej* (opracowanie własne), który dostarczył informacji o poziomie statusu socjoekonomicznego rodzin badanych dzieci, poziomie ich zdrowego stylu życia oraz typie środowiska rodzinnego badanych dzieci, *Kwestionariusz do analizy środowiska rodzinnego dziecka*, na podstawie którego określono rodzaje systemu rodzinnego, rodzaje stylu wychowania oraz typy środowiska rodzinnego badanych dzieci. Badaniami objęto 101 dzieci z klas

zerowych uczęszczających do placówek oświatowych w Zielonej Górze dobranych w sposób losowy. Badaniami objęto również 97 rodzin pełnych i 4 rodziny niepełne z matkami badanych dzieci. Metody i zastosowane techniki badań pozwoliły Doktorantce zebrać wartościowy merytorycznie materiał empiryczny, który poddała analizie w kolejnych częściach rozprawy.

Na uwagę zasługuje to, że dane dotyczące terenu badań oraz cechy społeczno-demograficzne badanych zostały przedstawione w tabelaryczny i opisowy sposób. Klarownie przedstawiona została także organizacja i przebieg badań. Ta pogłębiona prezentacja warsztatu badawczego świadczy o rzetelności i oraz wiedzy metodologicznej Doktorantki. Warto również wskazać, że na końcu tego rozdziału znajduje się podsumowanie, co porządkuje zaprezentowane powyżej treści.

Część badawczą pracy zawarto w rozdziale III, na który składa się pięć podrozdziałów. Jest to najbardziej obszerna, a tym samym wartościowa część pracy. Warto podkreślić, że Doktorantka w sposób niezwykle dokładny, szczegółowy i rzetelny, opracowała oraz przedstawiła dane i przeprowadziła wnikliwe ich analizy. Do określenia związku korelacyjnego między zmiennymi wykorzystano test chi-kwadrat Karla Pearsona (χ^2). Dwa pierwsze podrozdziały tej części pracy mają charakter diagnostyczny. W pierwszym z nich Doktorantka przeanalizowała problemy logopedyczne dzieci z klas zerowych, ich zakres oraz poziom nasilenia. Okazuje się, że problemy logopedyczne pojawiają się u około trzech czwartych dzieci z objętych badaniami grupy, a ich zakres jest znaczny. Są one związane z nieukończonym rozwojem mowy i wówczas rokowania są korzystne. Jednak w tej grupie dzieci występują również problemy, w których niezbędna jest pomoc specjalistyczna (s.168-169). W kolejnym podrozdziale przedstawiono wybrane aspekty środowiska rodzinnego badanych dzieci. Określono poziom statusu socjoekonomicznego w aspekcie wykształcenia rodziców, ich sytuacji zawodowej, stanu posiadania dóbr materialnych, sytuacji finansowej. Następnie analizie poddano poziom zdrowego stylu życia badanych

dzieci (aktywność fizyczna, rekreacja i wypoczynek, dobowy rytm snu, nawyki żywieniowe). Następnie podjęto analizy dotyczące ustalenia rodzajów systemów rodzinnych, style wychowania oraz typy środowiska rodzinnego, w których funkcjonują badane dzieci. W dwóch kolejnych podrozdziałach części empirycznej pracy poszukiwano związków między badanymi zmiennymi i weryfikowano postawione hipotezy badawcze. Natomiast w ostatnim piątym podrozdziale zawarto globalne zestawienie i interpretację oraz dyskusję wyników uzyskanych badań.

Wysoko oceniam poziom prowadzonych przez Doktorantkę analiz oraz sposób prowadzenia narracji. Mocną stroną tej części rozprawy jest również osadzenie wyników badań w dostępnej z tego zakresu literaturze przedmiotu.

Na końcu recenzowanej dysertacji doktorskiej Doktorantka dokonała syntetycznie podsumowania całego projektu i przedstawiła wnioski. Zawierają one ważne dla praktyki pedagogicznej wskazówki, które mogą posłużyć nauczycielom, wychowawcom i rodzicom do zwiększenia świadomości na temat przyczyn i skutków zaburzeń mowy.

Pani mgr Małgorzata Kozłowska wykazała się wysokim poziomem wiedzy teoretycznej, metodologicznej oraz znajomością specyfiki zaburzeń mowy i ich znaczenia dla funkcjonowania dzieci. Na uwagę zasługuje również fakt, że przedstawiona do oceny rozprawa jest poprawna językowo pod względem stylistycznym i gramatycznym. Doktorantka w sposób klarowny i jasny przedstawiła podstawy teoretyczne oraz analizy i dyskusję uzyskanych wyników badań własnych.

**

Reasumując stwierdzam, że rozprawa doktorska Pani mgr Małgorzaty Kozłowskiej odpowiada standardom stawianym pracom doktorskim. Część teoretyczna jest spójna z częścią empiryczną. Struktura pracy jest logiczna, klarowna i opracowana z dużą starannością. Świadczy to o bardzo dobrej znajomości przez Doktorantkę podjętej problematyki badawczej i opanowaniu przez Nią warsztatu naukowego.

W przygotowanej dysertacji doktorskiej Pani mgr Małgorzata Kozłowska opracowała interdyscyplinarny projekt badawczy, w efekcie którego wskazała na istotną rolę środowiska rodzinnego dla kształtowania prawidłowych wzorców językowych i komunikacyjnych dzieci z klas zerowych. Uzyskane wyniki badań wskazują na konieczność uwrażliwienia rodziców na znaczenie funkcjonowania rodziny dla właściwego rozwoju dziecka. Praca ma dużą wartość poznawczą ale również aplikacyjną dlatego uważam, że warto ją opublikować w formie pozycji zwartej lub cyklu artykułów. Przedstawiona do oceny rozprawa ma charakter oryginalny i nowatorski i stanowi bez wątpienia niezaprzeczalny wkład Autorki w dalszy rozwój badań w dyscyplinie pedagogika.

Na podstawie analizy treści rozprawy stwierdzam, że przedłożona do oceny rozprawa doktorska Pani mgr Małgorzaty Kozłowskiej pt. *Środowiskowo-rodzinne uwarunkowania problemów logopedycznych u dzieci z klas zerowych* napisana pod kierunkiem Pani dr hab. Ewy M. Skorek, prof. UZ i promotora pomocniczego Pani dr Katarzyny Kochan odpowiada warunkom określonym w art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2016 r. poz. 882 i 1311 z późniejszymi zmianami). W związku z tym stawiam wniosek o przyjęcie rozprawy i dopuszczenie jej do publicznej obrony, a Doktorantkę do dalszych etapów wszczętego przewodu doktorskiego.

Bibliografia:

Brzezińska, A.I., Appelt K., Ziółkowska B. (2016). Psychologia rozwoju człowieka. Sopot: GWP.

Furrow D. (1984). Social and private speech and two years. *Child Development*, 55, s.355-362.

Grabias S.(1997). Mowa i jej zaburzenia, *Audiofonologia*, 10, s. 9-36.

Łobocki M. (2011). Metody i techniki badań pedagogicznych. Kraków: Wydawnictwo Impuls.

Skorek E.M.(2014). Jakość życia dzieci z zaburzoną zdolnością komunikacyjną w XXI wieku, [w:] *Komunikacja – zaburzenia – terapia* (s.71-83), red. E.M. Skorek, K.B. Kochan, Zielona Góra: Wydawnictwo Uniwersytetu Zielonogórskiego.

Małgorzata Kusińska